

Dynamika zahraničního obchodu České republiky a EU

Jolana Volejníková

Univerzita Pardubice, Fakulta ekonomicko-správní, Ústav ekonomie.

Abstrakt

In this article is characterized dynamism of foreign trade between the Czech Republic and European Union. It is especially oriented on the period from 1993 – 2002.

Úvod

Jednu z největších transformačních změn české ekonomiky lze pozorovat v oblasti vývoje zahraničního obchodu. Dřívější Československou centrálně plánovanou ekonomiku charakterizovala uzavřenost, nesměnitelná měna a monopolizovaný sektor podniků zahraničního obchodu. Rozpad RVHP, přechod na světové ceny a platby ve volně směnitelných měnách vedly k přeorientaci zahraničního obchodu a k výrazné změně jeho komoditní struktury. Významné transformační změny se postupně promítly i do vývoje ostatních položek platební bilance, zejména pak trvale roste význam finančního účtu. Ve vzájemném obchodu s Českou republikou pak zaujímá dlouhodobě postavení nejnámennější partnerské teritoriální oblasti Evropská unie ve svém původním seskupení (EU-15). Po vstupu České republiky do evropských struktur bude i nadále udržení vnější ekonomické rovnováhy představovat jeden z klíčových předpokladů reálné a dále i nominální konvergence České republiky k Evropské unii. V kontextu výše uvedených poznámek analyzuje předložený text dynamiku zahraničního obchodu České republiky se státy Evropské unie v období let 1993 – 2002.

Klíčové změny v zahraničním obchodě České republiky v období let 1993-2002

Objem českého zahraničního obchodu činil v absolutním vyjádření 847 685 mil.Kč v roce 1993, v roce 2002 dosáhl tento ukazatel hodnoty celkem 2 580 111 mil.Kč. Na celkovém obratu zahraničního obchodu lze sledovat postupné zvyšování vývozu. Od roku 1997 tak dynamika českého vývozu roste rychleji než dynamika dovozů. V roce 2002 dosáhlo krytí dovozu vývozem celkem 94,6%, což byl nejvyšší podíl od roku 1993. I v roce 2003 zůstal tento poměr zachován. V uplynulém desetiletí se čeští vývozci přednostně orientovaly na trhy zemí Evropské unie a poměrně rychle a významně opustily jak teritorium Ruska, tak i trhy rozvojových zemí. Ve sledovaném období tak vymizela třetina vývozu do těchto zemí, když podíl k celkovému českému exportu poklesl z 32,6% na 20,8%.¹V důsledku toho se podíl vývozu do zemí s vyspělou tržní ekonomikou zvýšil na celkem tři čtvrtiny českého exportu. Klíčovou roli zde sehrává trh sousední Spolkové republiky Německo s více jak 90 miliony spotřebitelů. Samotné Německo pak představuje v rámci Evropské unie zemi, se kterou má Česká republika nejvyšší obchodní přebytek. Významnou proměnou ve sledovaném období prošla i komoditní struktura českého vývozu. Vývoz českého strojírenství se v uvedeném desetiletí zpětinásobil (z 122 631 mil.Kč v roce 1993 na 623 009 mil.Kč v roce 2002). Na tomto zvýšení se nejvíce podílela silniční vozidla (zejména automobilka Škoda), kancelářské stroje a zařízení k automatickému zpracování dat, elektrická zařízení a vybavení pro průmysl. V současné době se více jak 70% českého zahraničního obchodu realizuje v euru (68% v oblasti exportu a 64% v oblasti importu). K výraznému používání eura v českém zahraničním obchodě došlo v roce 2002 v souvislosti s uvedením této měny do hotovostní

¹ Na vývoj v oblasti východních trhů reaguje vládní koncepce proexportní politiky do roku 2006. Ta zakotvuje jako prioritní teritoria našeho zájmu oblast Ruska a vybrané rozvojové státy, kde lze realizovat významnější investiční projekty. Agentura CzechTrade nabízí např. českým vývozcům své služby na ruském trhu prostřednictvím zastoupení v Moskvě, Petrohradu a Jekatěrinburgu a na trhu Číny v Šanghaji.

podoby. Pokles podílu použití amerického dolaru v českém zahraničním obchodě pak souvisí především s opuštěním východních trhů, kde se obchody odehrávaly často právě v dolarové měně. Česká koruna se od zavedení její vnější směnitelnosti dostala k hranici 10% využitelnosti v českém zahraničním obchodě.

Vlastní analýza

V uplynulém desetiletí se zahraniční obchod se státy Evropské unie stal nejen svým rozsahem, ale i dynamikou růstu klíčovým segmentem českého zahraničního obchodu. Jestliže v roce 2002 relativní zvýšení obrátu celého českého zahraničního obchodu ve vztahu k roku 1993 představoval index 304,4, nárůst obrátu s Evropskou unií dosáhl úrovně 358,8% (z toho vývoz 386,0 a dovoz 333,5%). Klíčovým faktorem se pro českou ekonomiku stala i skutečnost, že od roku 1999 vykazoval zahraniční obchod s Evropskou unií aktivní obchodní bilanci.

Tab.č.1.: Vývoj obchodní bilance ČR ve srovnání s dílčí bilancí z obchodu s EU (v mil.Kč)

Rok	Celková obchodní bilance ČR	Dílčí bilance s EU
1993	-4 483	-17 015
1994	-39 535	-27 453
1995	-99 569	-63 276
1996	-152 990	- 118 579
1997	-150 450	- 107 546
1998	-80 239	- 46 759
1999	- 64 413	+3 944
2000	- 120 825	-1 761
2001	- 116 685	+18 511
2002	- 71 323	+59 974

Pramen: Statistická ročenka České republiky 2002, MPO ČR

Jak demonstruje výše uvedená tabulka (tab.č.1), zjevný podíl Evropské unie na celkovém deficitu obchodní bilance je zřejmý až do roku 1998. Nárůst pasiva celkové obchodní bilance byl zejména v letech 2001 a 2002 významně snižován aktivem obchodu s Evropskou unií. Na tomto vývoji posledních let se pozitivně podílel český vývoz do států Evropské unie, jak plyne z následujících údajů (tab.č.2).

Tab.č.2.: Vývoj českého zahraničního obchodu s Evropskou unií

Rok	Vývoz v mil. Kč	Meziroční změna v %	Podíl vývozu do EU na celkovém vývozu ČR	Dovoz v mil. Kč	Meziroční změna v %	Podíl dovozu z EU na celkovém dovozu ČR
1993	222 290	x	52,7	239 305	x	56,2
1994	269 209	121,1	58,7	296 662	124,0	59,5
1995	342 653	127,3	60,5	405 929	136,8	61,0
1996	352 489	102,9	58,6	471 068	116,0	62,4
1997	423 939	120,3	59,8	531 485	112,8	61,8
1998	533 800	125,9	64,0	580 559	109,2	63,5
1999	628 914	117,8	69,2	624 970	107,6	64,2
2000	768 746	122,2	68,6	770 507	123,3	62,0
2001	875 324	113,9	68,9	856 813	111,2	61,8
2002	858 059	98,0	68,4	798 085	93,1	60,2

Pramen: Český statistický úřad

Z údajů v předchozí tabulce je zřejmé, že nejvyšší relativní nárůst **exportu** během sledovaného desetiletí byl realizován v letech 1995 (index 127,3) a dále v roce 1998 (index 125,9). Od roku 1993 do roku 2002 výrazně narostl v souvislosti s absolutním nárůstem vývozu do Evropské unie i podíl této oblasti na celkovém českém exportu, konkrétně o 15,7 bodu (z 52,7% v roce 1993 na 68,4% v roce 2002). Nejvyššího podílu bylo dosaženo v roce 1999 (69,2%). Z uvedené tabulky je také zřejmé, že v relativním vyjádření byl nejvyšší meziroční nárůst **importu** realizován v roce 1995 (index 136,8), v roce 1994 (index 124,0) a v roce 2000 (index 123,3). Pokles importu uvedený pro rok 2002 umožnil vzhledem k výrazně nižšímu poklesu exportu dosáhnout dosud nejvyšší aktivní bilance s Evropskou unií ve sledovaném desetiletí. Dále je zřejmé, že zatímco podíl Evropské unie na celkovém českém dovozu představoval v roce 1993 celkem 56,2% při nárůstu v roce 2002 na 60,2%, největší účast Evropské unie na českém importu byla zaznamenána v roce 1999 ve výši 64,2%. V tomto kontextu lze také konstatovat, že celková rozměrnost zahraničněobchodních vztahů České republiky s Evropskou unií vyplývá zejména ze skutečnosti, že jsou v ní soustředěny prakticky všechny největší evropské ekonomiky, zejména Spolková republika Německo, která, jak vyplývá z následujícího přehledu, představuje absolutně největšího obchodního partnera České republiky.

Tab.č.3.: Zahraniční obchod České republiky se státy Evropské unie v letech 1993-2002

Země	Vývoz		Dovoz		Bilance	
	1993	2002	1993	2002	1993	2002
SRN	122 406	457 020	124 102	430 510	-1 696	+26 510
Velká Británie	14 810	72 791	13 288	41 606	+1 522	+31 185
Rakousko	25 427	69 424	32 756	57 540	-7 329	+11 884
Francie	8 367	58 443	14 446	63 544	-6 079	-5 101
Itálie	20 269	50 774	19 197	71 604	+1 072	-20 830
Nizozemí	9 580	48 986	11 243	31 266	-1 663	+17 720
Belgie	6 185	29 754	7 309	29 863	-1 124	-109
Španělsko	4 985	25 006	3 319	25 247	+1 666	-241
Švédsko	2 615	13 951	4 454	14 681	-1 839	-730
Irsko	840	7 982	1 358	8 243	-518	-261
Dánsko	2 441	7 393	3 637	8 336	-1 196	-943
Řecko	2 238	4 943	963	2 203	+1 275	+2 740
Portugalsko	439	4 813	176	3 018	+263	+1 795
Finsko	1 572	4 728	2 827	7 846	-1 255	-3 118
Lucembursko	116	2 051	230	2 578	-114	-527
EU celkem	222 290	858 059	239 305	798 085	-17 015	+59 974

Pramen: ČSÚ, MPO ČR

Jak je zřejmé, na obratu českého zahraničního obchodu mimořádně vyniká pozice Německa. Zahraniční obchod s touto sousedskou zemí dlouhodobě převyšuje podíl ostatních členských států Evropské unie v zahraničněobchodních vztazích s Českou republikou. (Ve vývozu do Evropské unie připadalo v roce 2002 na Německo celkem 53,3% a v dovozu 53,9%.)

Mezi další významné obchodní partnery v Evropské unii se ve sledované období řadí zejména: Velká Británie, Rakousko, Francie a Itálie. V českém exportu se pak v roce 2002

přiřadilo ještě Nizozemí. Pozitivně lze hodnotit i zahraniční obchod s Belgií a Španělskem. Při posuzování kvalitativní úrovně obchodní bilance lze konstatovat, že nejvyšší aktiva byla v roce 2002 zaznamenána s Velkou Británií (31 185 mil.Kč), Německem (26 510 mil.Kč), Nizozemskem (17 720 Kč) a Rakouskem (11 884 mil.Kč). Na druhé straně, bilančně velmi nepříznivě lze pozorovat trend ve vývoji zahraničního obchodu s Itálií (-20 830 mil.Kč).

Z hlediska **zbožové struktury** zaznamenaly velký bilanční přínos ve sledovaném období zbožové skupiny strojů, dopravních prostředků a jiných hotových výrobků. Na vysokém nárůstu vývozu se podílely zejména: silniční vozidla a elektrická zařízení, přístroje a spotřebiče. I zbožová struktura různých hotových výrobků zaznamenala ve sledovaném desetiletí podstatně vyšší nárůst vývozu než dovozu. Ve srovnání s rokem 1993 poklesl vývoz do Evropské unie pouze u živočišných a rostlinných olejů a tuků. V souvislosti s velikostí dovozu se však nepříznivě vyvíjel vývoz zbožové skupiny potravin a živých zvířat. Naproti tomu dovoz těchto zbožových položek zaznamenal značný růst. Nepříznivý dopad na vývoj obchodní bilance s Evropskou unií měla i zbožová skupina chemikálií, která vyvolala nárůst pasivního salda této zbožové skupiny v roce 2002 oproti roku 1993. Lze konstatovat, že tato zbožová kategorie způsobila největší bilanční zátěž České republiky v obchodu s Evropskou unií. Nadprůměrným nárůstem dovozu uvnitř této zbožové skupiny ovlivnily zejména takové položky, jakými jsou léčiva a farmaceutické výrobky, plasty v prvotní formě a plastické hmoty v neprvotních formách.

Závěr

V současné době představuje rozvoj zahraničního obchodu klíčový faktor zdravé makroekonomické orientace každé otevřené ekonomiky. Jeho dynamika, stejně jako zbožová a teritoriální struktura sehrává nezastupitelnou roli v posilování konkurenceschopnosti každé národní ekonomiky, zejména pak v období dynamických globalizačních změn. Výše provedená analýza transformace českého zahraničního obchodu v období let 1993-2002 demonstruje pozitivní tendence v dané oblasti, a to i s ohledem na existenci dlouhodobé vnější ekonomické rovnováhy české republiky. Jak bylo v textu komentováno, bude i pro nadcházející období nezbytné nastoupený trend dále sledovat.

Literatura:

- (1) Nachtigal V., Tomšík V.: Konvergence zemí střední a východní Evropy k Evropské unii. 1.vyd.Praha: Linde a.s. 2002.
- (2) Kliková CH., Kotlán I.: Hospodářská politika. 1.vyd. Ostrava: Sokrates. 2003.
- (3) Spěváček a kol.: Transformace české ekonomiky: politické, ekonomické a sociální aspekty. Praha: Linde nakladatelství s.r.o. 2002.
- (4) www.euroskop.cz
- (5) www.cnb.cz
- (6) www.mpo.cz

Kontaktní adresa:

Ing. Jolana Volejníková, Ph.D.
Univerzita Pardubice, Fakulta ekonomicko-správní, Ústav ekonomie,
Studentská 84, 532 10 Pardubice
tel: 466 036 162
e-mail: Jolana.Volejnikova@upce.cz

Recenzovala: Ing. Renáta Myšková, Ph.D., ÚEM, FES, Univerzita Pardubice